

Slachtoffers *in* de media, ook slachtoffers *van* de media?

Een kwantitatieve analyse van de slachtofferberichtgeving in de Vlaamse kranten en tv-journaals

De media beschermen in vele gevallen de anonimiteit van slachtoffers en overdrijven niet onnodig wat sensatie betreft. De aanbevelingen in de Code van de Raad voor de Journalistiek worden doorgaans vrij goed gevolgd in de berichtgeving over slachtoffers. In de Vlaamse media blijft bijvoorbeeld gemiddeld de helft van de slachtoffers die vermeld worden of aan het woord komen, anoniem. Een op de tien slachtoffers wordt vermeld bij zijn of haar initialen en/of voornaam. Vier op de tien slachtoffers komen met de achternaam aan bod. Bij gemiddeld 11% van alle slachtoffers wordt informatie over een privaat adres vermeld of getoond. De televisiemedia tonen meer beelden van de schade als gevolg van een incident dan de kranten. De Vlaamse journalisten springen voorzichtiger om met het geven van details als het om menselijke schade gaat dan als het om materiële schade gaat. Toch kan het altijd beter: het is belangrijk dat de journalist voor elk afzonderlijk nieuwsbericht een goede overweging blijft maken tussen het informeren van het publiek en het individuele recht op privacy van slachtoffers.

Steunpunt Media

Het steunpunt Media is een aanspreekpunt en expertisecentrum voor alles wat met nieuws en media te maken heeft. In opdracht van de Vlaamse minister van Media Ingrid Lieten doet het steunpunt wetenschappelijk onderzoek naar nieuwsberichtgeving en mediawijsheid in Vlaanderen. Het steunpunt Media maakt deel uit van de steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek van de Vlaamse Overheid voor de periode 2012-2015. De vier Vlaamse universiteiten die onderzoek doen naar nieuws- en massamedia zijn partner van het steunpunt: de Universiteit Antwerpen, de KU Leuven, de Vrije Universiteit Brussel en de Universiteit Gent.

Noot van de auteurs

Op aanvraag van de ministers van Media en Welzijn onderzocht het steunpunt Media de relatie tussen pers en slachtoffers en hoe slachtoffers in het Vlaamse nieuws aan bod komen. Het uitgebreid onderzoek omvat verschillende luiken: een overzicht van de bestaande wetenschappelijke literatuur over het onderwerp; een kwantitatief luik met een analyse van de slachtofferberichtgeving in het Vlaamse nieuws; een kwalitatief luik met diepte-interviews met journalisten en slachtoffers; een rechtsvergelijkende studie dat het deontologische en wettelijke aspect van het onderwerp behandelt; aanbevelingen voor o.a. het beleid en de Raad voor de Journalistiek. Deze Nieuwsmonitor focust uitsluitend op (een deel van) de kwantitatieve inhoudsanalyse van het Vlaamse tv- en krantennieuws. Het volledige rapport kunt u terugvinden op [de website van het steunpunt Media](#).

Technische fiche

Methode	Kwantitatieve nieuwsinhoudsanalyse a.h.v. een gestratificeerde steekproef
Onderzoekperiode	20 september 2010 – 19 september 2012
Nieuwsinhoud	19-uur-journaals op VRT (Eén) en VTM
Nieuwsinhoud	De Standaard - De Morgen - Het Laatste Nieuws - Het Nieuwsblad - Gazet van Antwerpen - Het Belang van Limburg
Aantal nieuwsitems/artikels	1.389
Aantal slachtoffers	1.923

Slachtoffers *in* de media, ook slachtoffers *van* de media?

Een kwantitatieve analyse van de slachtofferberichtgeving in de Vlaamse kranten en tv-journaals

Julie De Smedt, Anoeska Schipper, Rozane De Cock, Leen d'Haenens, Robin Reul, Elke Ichau, Peggy Valcke en Ellen Wauters

Van tijd tot tijd laait het debat over de manier waarop de media met slachtoffers omgaan en erover berichten terug op. De berichtgeving over het busongeluk met schoolkinderen in Zwitserland lokte recentelijk nog heel wat discussie uit. Waar ligt de grens tussen aanvaardbaar en onaanvaardbaar mediagedrag? De relatie tussen journalisten en slachtoffers van de incidenten waarover ze berichten, is ambigu. Enerzijds geniet de pers over het algemeen een grotere vrijheid van meningsuiting dan gewone burgers, omdat zij de functie van waakhond vervult in een democratie. Er is de noodzaak dat journalisten voldoende waardevolle informatie vergaren om een nieuwsverhaal te vormen dat het publiek informeert en voldoet aan de commerciële eisen van de mediaorganisatie. De slachtoffers zorgen voor een emotioneel element in het verhaal en trekken de aandacht van de lezer, die zich met hen kan identificeren. Anderzijds bestaat bij gevoelige maatschappelijke kwesties de noodzaak om individuen die reeds getraumatiseerd zijn door een gebeurtenis niet verder te schaden. De aandacht voor slachtoffers komt vaak plotseling en ongevraagd. Het kan gebeuren dat slachtoffers bijvoorbeeld ongevraagd overdreven media-aandacht krijgen, dat zonder hun toestemming private gegevens gepubliceerd worden of dat de berichtgeving onjuist of vertekend is. Niet enkel het incident zelf kan voor de slachtoffers traumatisch en nadelig zijn. Ze kunnen daarbovenop nadeel ondervinden van hoe de journalisten met hen omgaan, en hoe de media over hen of de gebeurtenis berichten. Het is vaak een moeilijke oefening om een evenwicht te vinden tussen het recht op vrije meningsuiting, het recht van het publiek op informatie en het recht op privacy van het slachtoffer en zijn naasten.

Verschillende instellingen zoals de Raad voor de Journalistiek (RvdJ) werken rond deze problematiek. De raad is een onafhankelijke instantie die vragen en klachten van burgers over de journalistieke beroepsethiek behandelt. De raad doet een uitspraak over een journalistieke handelwijze en toetst die aan de regels van de beroepsethiek. Die ethische regels zijn in een niet afdwingbare code neergeschreven waarvan er enkele in deze Nieuwsmonitor aangekaart worden. Naast de Code van de Raad voor de Journalistiek kunnen redacties zelf een deontologische code uitgewerkt hebben die als leidraad kan dienen voor journalisten.

Hoe berichten de Vlaamse media over slachtoffers? Is er een verschil tussen de tv-media enerzijds en de krantenmedia anderzijds? Hoe gaan de media met de privacy van slachtoffers om? Hoe vaak worden slachtoffers bij de achternaam vermeld? Zijn de Vlaamse media sterk op sensatie gericht? Deze Nieuwsmonitor bestudeert de slachtofferberichtgeving in de Vlaamse kranten en televisienieuws van twee jaar (tussen september 2010 en september 2012). De 19-uur-journaals op Eén en VTM, en de volgende Vlaamse kranten worden geanalyseerd: De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws, Het Nieuwsblad, de Gazet van Antwerpen en Het Belang van Limburg. We analyseren enkel de berichtgeving over een gebeurtenis waarbij uitsluitend het binnenland (België) betrokken is. De berichtgeving over een ramp, misdaad of verkeersongeval in het buitenland valt dus buiten de analyse. Een slachtoffer is een persoon die rechtstreeks of onrechtstreeks bij een gebeurtenis betrokken is. Een persoon die zelf bijvoorbeeld een verkeersongeval betrokken is, is rechtstreeks slachtoffer. Iemand kan ook onrechtstreeks een slachtoffer zijn, zoals een nabestaande of naaste van een persoon die bij een verkeersongeval betrokken is. Daders of verdachten worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten, ondanks het feit dat ze mogelijk ook slachtoffer zijn. Het kan zijn dat meerdere slachtoffers in een nieuwsitem of krantenartikel aan bod komen. Om systematisch te werk te gaan en mogelijke vertekening in de resultaten te voorkomen, selecteren we voor de analyse telkens de eerste twee slachtoffers die aan bod komen. We onderscheiden vier categorieën van gebeurtenissen waarvan slachtoffers nadeel kunnen ondervinden. Een eerste categorie zijn de **vermogensdelicten**. Het zijn criminele daden tegen één of meerdere personen met materiële schade tot gevolg. Brandstichting, vandalisme, handtassenroof, gauwdieven, carjacking, inbraken en overvallen behoren tot deze categorie. Een tweede categorie zijn de **persoonsdelicten**: criminele daden tegen één of meerdere personen met fysieke of mentale schade tot gevolg. Het gaat om moord en moordpogingen, verkrachtingen en aanrandingen van volwassenen, pedofilie, slagen, verwondingen, vechtpartijen, ontvoeringen en gezinsdrama's.

Rampen vormen een derde categorie en zijn gebeurtenissen veroorzaakt door de natuur of de mens waarbij veel personen en/of instanties tegelijk getroffen worden en waarbij de openbare veiligheid ernstig verstoord wordt. Het zijn natuurrampen, menselijke rampen, verkeersrampen, huis- en bedrijfsbranden. Een laatste categorie zijn de **verkeersongevallen**. Het gaat specifiek om ongevallen op de openbare weg. De nieuwsitems en krantenartikelen worden via een gestratificeerde steekproef geselecteerd. Deze steekproef zorgt ervoor dat alle slachtoffers uit de verschillende categorieën een gelijke kans hebben om in de steekproef terecht te komen. De resultaten zijn representatief voor de populatie waaruit de steekproef getrokken is. Voor dit onderzoek betekent dit: de resultaten zijn representatief voor de nieuwsberichtgeving over slachtoffers die in een Belgische context aan bod zijn gekomen in het nieuws van VRT, VTM, De Morgen, De Standaard, Gazet van Antwerpen, Het Belang van Limburg, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad in de periode 20 september 2010 tot en met 19 september 2012. In totaal bevat de steekproef 1.926 slachtoffers: 785 slachtoffers uit de nieuwsuitzendingen en 1.141 slachtoffers uit de krantenartikelen.

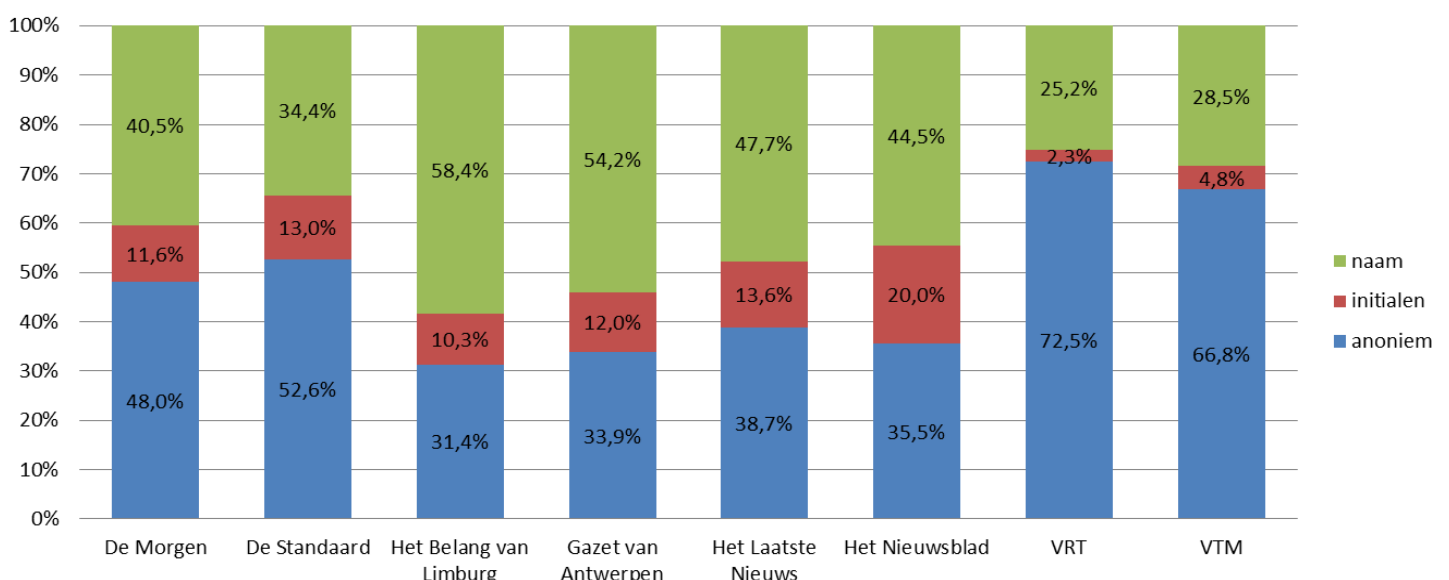
Privacy

De privacy van slachtoffers kan op verschillende manieren in het gedrang komen. Journalisten kunnen private informatie zonder toestemming verzamelen en publiceren. Media-aandacht kan hinderlijk, ongewenst, opdringerig zijn of als exploitatie overkomen. Ook kunnen de feiten ongenueanceerd, uit hun context of eenzijdig gepresenteerd worden. In de Code van de Raad voor de Journalistiek staat: *“De journalist respecteert het privéleven van personen en tast het niet verder aan dan noodzakelijk in het maatschappelijk belang van de berichtgeving”*. In onderstaande analyses kijken we naar drie aspecten van privacy: de naamsvermelding, informatie over adresgegevens en de herkenbaarheid van slachtoffers in beeld.

Naamsvermelding

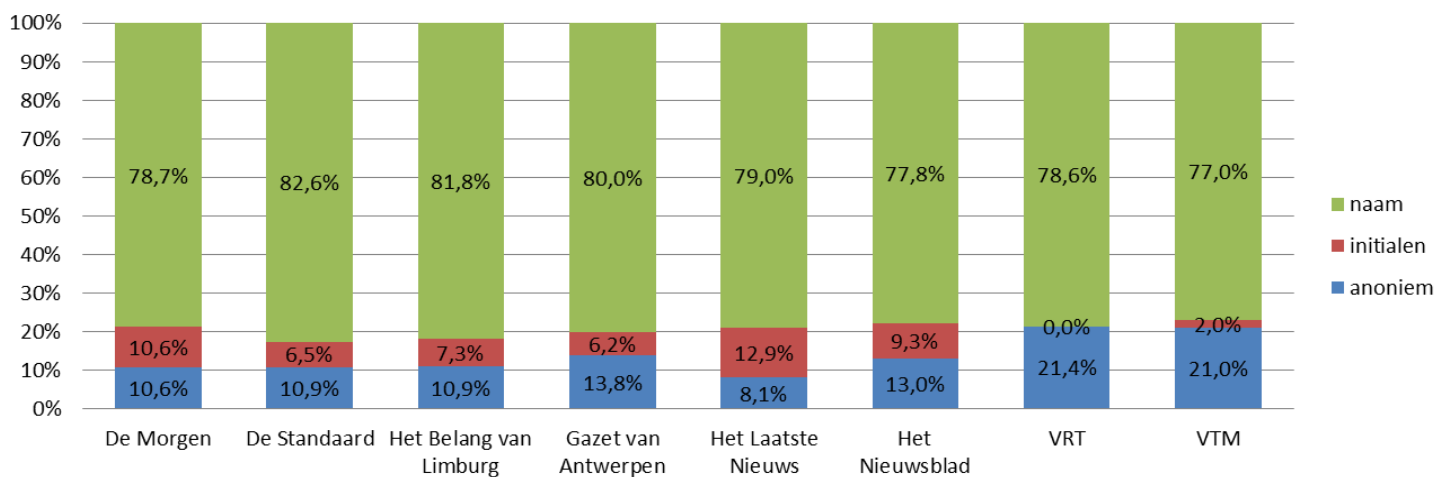
De privacy van een slachtoffer kan op basis van de vermelding van de naam geschonden worden. Informatie over de naam kan op drie manieren voorkomen. Een slachtoffer kan helemaal **anoniem** aan bod komen als er geen enkele informatie over de naam gegeven wordt. Het kan ook dat de journalist beperkte informatie over de naam weergeeft, zoals de initialen en/of de voornaam van het slachtoffer, bijvoorbeeld “J.”, “J.P.”, “Jan” of “Jan P.”. Dit omschrijven we als **initialen**. Als de achternaam van een slachtoffer vermeld wordt, omschrijven we dat als de aanwezigheid van **naam**, bijvoorbeeld “Peeters”, “J. Peeters” of “Jan Peeters”.

Grafiek 1: Naamsvermelding per medium (N= 1.926)

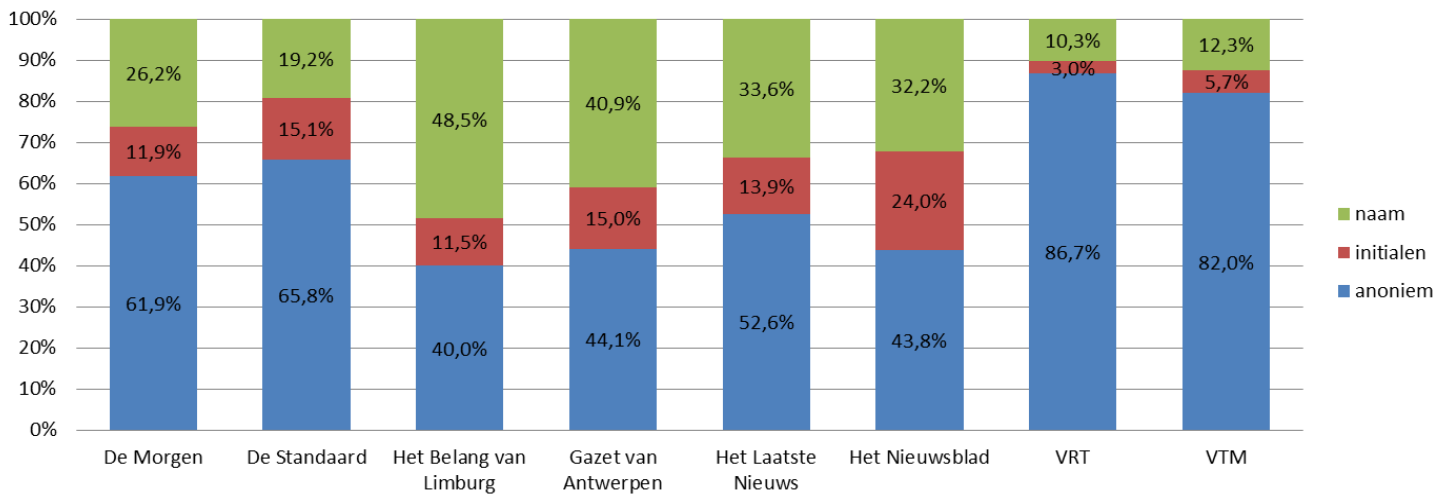

Grafiek 1 toont in hoeverre de Vlaamse nieuwsmedia de naam van slachtoffers vermelden. Als we de resultaten bekijken van slachtoffers die anoniem aan bod komen (blauwe balken), tekenen zich drie groepen van media af. Een eerste groep zijn De Morgen (DM) en De Standaard (DS): ongeveer de helft van de slachtoffers komt anoniem aan bod. Een tweede groep van media geeft circa 30% à 40% van de slachtoffers anoniem weer. Het gaat om het Belang van Limburg (HBvL), de Gazet van Antwerpen (GvA), Het Laatste Nieuws (HLN) en Het Nieuwsblad (HN). Een derde groep zijn de televisiezenders Eén en VTM. In hun berichtgeving blijft ongeveer twee derde van de slachtoffers anoniem.

Grafiek 2: Naamsvermelding bij slachtoffers AAN HET WOORD per medium (N= 513)

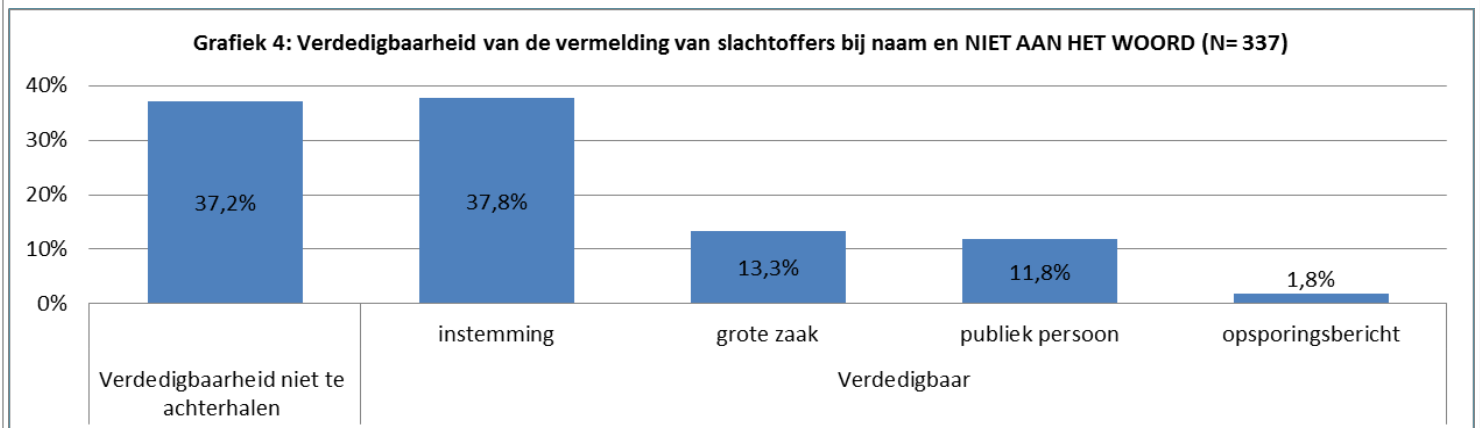

Grafiek 3: Naamsvermelding bij slachtoffers NIET AAN HET WOORD per medium (N= 1.413)

Uit deze kwantitatieve analyse kunnen we niet afleiden of de journalist van het slachtoffer de toestemming heeft gekregen om identiteitsgegevens publiek te maken. Wel weten we of een slachtoffer al dan niet aan het woord gekomen is. Een slachtoffer komt in een tv-medium 'aan het woord' als hij of zij spreektijd krijgt. In een krantenmedium komt een slachtoffer 'aan het woord' als hij of zij geciteerd wordt. Ook al kunnen we het zonder diepte-interviews van slachtoffers en journalisten niet zuiver achterhalen, kunnen we voorzichtig aannemen dat slachtoffers die aan het woord komen minder bezwaar hebben dat hun initialen of naam vermeld worden dan slachtoffers die niet aan het woord komen. Van die laatste groep kan men helemaal niet afleiden of de vermelding van identiteitsgegevens verdedigbaar is. Slachtoffers die wel aan het woord komen, geven al informatie weg in de vorm van een quote waardoor we voorzichtig kunnen aannemen dat zij minder bezwaar hebben om ook identiteitsgegevens publiek te maken. Grafiek 2 toont de gegevens van slachtoffers die aan het woord komen.

Grafiek 3 toont de naamsvermelding van slachtoffers die niet aan het woord komen en dus slechts vermeld worden. De anonimiteit van slachtoffers verschilt sterk naargelang ze wel of niet aan het woord komen. Uit de grafiek van de slachtoffers die aan het woord komen (Grafiek 2), blijkt dat bij maar liefst 75% à 80% van de slachtoffers de achternaam vermeld wordt. Dit is eerder logisch: als je als slachtoffer een reactie geeft, geef je daarbij al informatie weg en vind je het mogelijk minder problematisch dat ook je naam in het artikel of nieuwsitem komt. Van de slachtoffers die anoniem blijven en in de media toch een reactie geven (76 slachtoffers), blijkt dat er 37 in een krantenmedium reageerden (vooral persoons- en vermogensdelicten), en 39 slachtoffers op het tv-nieuws (vooral rampen). De situatie is verschillend bij slachtoffers die niet in de media reageren (Grafiek 3). Deze slachtoffers blijven in de meeste gevallen anoniem. In het nieuws op VTM blijft 82% van deze slachtoffers anoniem, op VRT is 87% anoniem. De krantenmedia geven iets vaker informatie over de identiteit mee: in DS en DM komt gemiddeld 64% van de slachtoffers anoniem aan bod ten opzichte van gemiddeld 45% in de kranten HLN/HN/HBvL/GvA. In hoeverre de achternaam vermeld wordt, hangt sterk van het type medium af. De tv-media vermelden de naam van ongeveer één slachtoffer op tien die niet aan het woord komen. De krantenmedia vermelden de achternaam frequenter: HBvL (48%), GvA (41%), HLN (34%), HN (32%), DM (26%) en DS (19%).

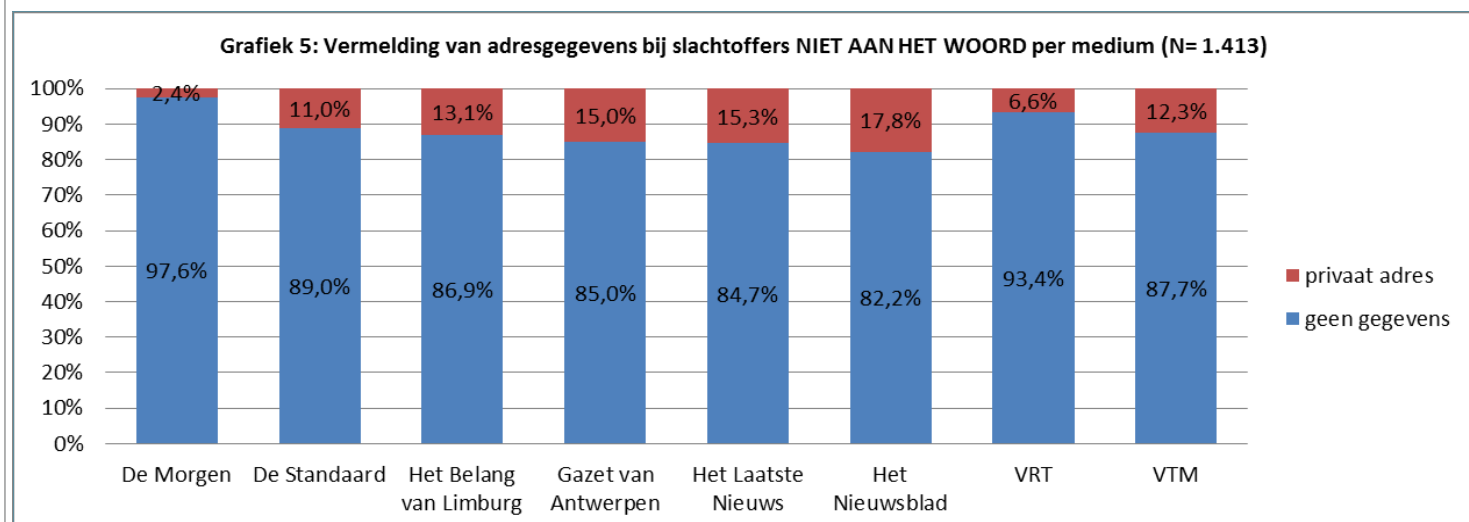

In de Code van de Raad voor de Journalistiek staat dat volledige identificatie (en herkenbare beelden) alleen onder één van volgende voorwaarden kan, die de redactie moet kunnen motiveren: een gewichtig maatschappelijk belang, de ernst van de feiten, de bekendheid van het slachtoffer en de instemming van het slachtoffer of van zijn nabestaanden. Deze voorwaarden zijn aan de hand van een kwantitatieve analyse niet zuiver af te leiden. We kunnen dus niet met 100% zekerheid zeggen of de vermelding van een slachtoffer bij naam al dan niet terecht of verdedigbaar is. We proberen dit toch te analyseren door na te gaan of de voorwaarden, zoals beschreven in de Code, van toepassing zijn. Grafiek 4 focust op de 337 slachtoffers in de steekproef die niet aan het woord komen en toch met de achternaam vermeld worden. Voor elk slachtoffer werd nagegaan of er aanwijzingen zijn die de naamsvermelding kunnen verdedigen. Als een persoon uit de directe omgeving van het slachtoffer, zoals een familielid, collega, vriend of kennis (niet: buur), in de plaats van het slachtoffer het woord nam, beschouwen we dit als een **instemming**, ook al kunnen we dit niet zuiver achterhalen. Dit is van toepassing op bijvoorbeeld slachtoffers die overleden zijn (die dus niet aan het woord kunnen komen) en naasten dan het woord nemen. We kunnen van 37% van deze slachtoffers afleiden dat er over de naamsvermelding instemming was. Sommige gebeurtenissen kunnen van gewichtig maatschappelijk belang zijn en/of zeer ernstige feiten inhouden (bv. zinloos geweld). Deze twee voorwaarden zijn moeilijk na te gaan omdat dit sterk van de gebeurtenis afhangt. Wanneer is een gebeurtenis maatschappelijk belangrijk of wanneer zijn de feiten ernstig genoeg? In de analyse hebben we deze gebeurtenissen omschreven als '**grote, bekende zaken**'. Een gebeurtenis waarbij getuigen worden opgeroepen, valt bijvoorbeeld onder deze voorwaarde. Dan denken we bijvoorbeeld aan de 'kasteelmoord' waarbij de kasteelheer Stijn Saelens in januari 2012 werd vermoord. Deze zaak beheerste dagenlang het nieuws en tot op de dag van vandaag wordt er nog af en toe iets over bericht en naar verwezen. Van de slachtoffers die niet aan het woord komen en wel bij naam vermeld worden, kunnen we 13% beschouwen als slachtoffers van een 'grote zaak'. De Code geeft ook aan dat de volledige identificatie van **publieke personen** geoorloofd is, indien de feiten hun publieke leven kunnen beïnvloeden.

Voor de Code zijn publieke figuren “*mensen die een publieke of een maatschappelijk verantwoordelijke functie uitoefenen of die zelf de publieke belangstelling opzoeken. Een publieke figuur kan ook iemand zijn die in een voor de berichtgeving relevant milieu een publieke rol heeft of bekendheid geniet.*” In dit onderzoek maken we geen onderscheid tussen publieke personen die vermeld worden in een context van feiten die hun publieke levens wel of niet zouden kunnen beïnvloeden. Alle publieke ambten, beroemdheden, toplui, etc. behoren hier dus tot de categorie ‘publieke personen’, ongeacht het feit of de gebeurtenissen een impact hebben op hun publieke leven. Van de slachtoffers die niet aan het woord komen en bij naam genoemd worden, is 12% een publiek persoon. Ten slotte zijn er de **opsporingsberichten** (2% van de gevallen) van vermiste personen waarvan de identiteit hoe dan ook publiek gemaakt wordt. In totaal, alle mogelijke voorwaarden in rekening gebracht, kan ongeveer twee op de drie naamsvermeldingen (63%) op een of andere manier verdedigd worden. Van de slachtoffers kon 37% niet aan één van de voorwaarden gelinkt worden.

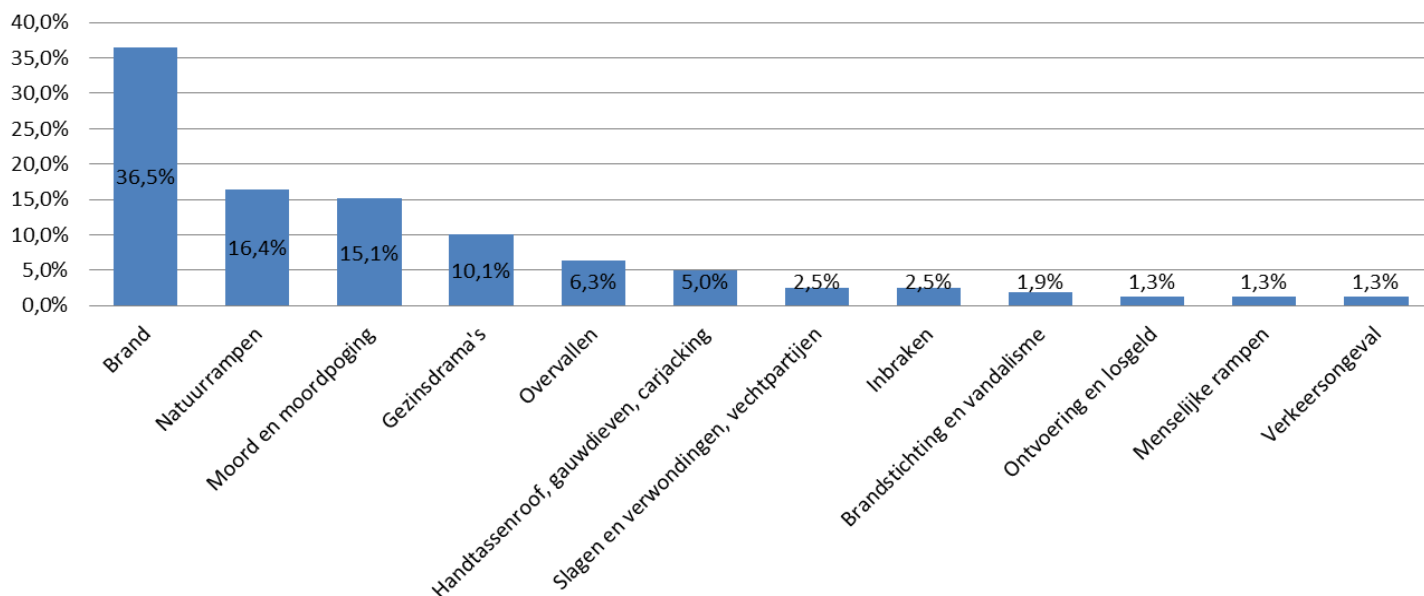
Informatie over adresgegevens

Een slachtoffer kan op verschillende manieren geïdentificeerd worden. Dit kan, zoals hierboven werd beschreven, op basis van zijn naam, maar ook op basis van de vermelding van adresgegevens. Die gegevens kunnen zowel in de tekst voorkomen als op basis van een beeld (foto, video) afgeleid worden. Alle private adresgegevens die meer informatie geven dan de woonplaats (stad/gemeente) beschouwen we als de aanwezigheid van adresgegevens. Voorbeelden hiervan zijn de vermelding van de straatnaam of het tonen van beelden van de woning. Ook al kunnen we het aan de hand van deze kwantitatieve analyse niet zuiver achterhalen, kunnen we voorzichtig aannemen dat als een slachtoffer aan het woord komt, hij of zij ermee instemt dat zijn straatnaam vermeld wordt of de woning in beeld komt. Vaak is het namelijk zo dat personen aan of in hun woning geïnterviewd worden en dan ook gefilmd of gefotografeerd worden (en daarmee instemmen). Daarom geven we in de onderstaande grafieken over de adresgegevens enkel de resultaten weer voor de slachtoffers die *niet* aan het woord komen.

Grafiek 5 toont in welke mate de Vlaamse media in de berichtgeving private adresgegevens meegeven. Bij gemiddeld 11% (niet in grafiek) van alle slachtoffers wordt informatie over een privaat adres vermeld of getoond. Bij iets meer dan één slachtoffer op tien wordt dus de straatnaam vermeld of komt de woning in beeld. De Morgen publiceert het minst van alle media locatiegegevens (2%). Daarna volgt in toenemende volgorde de VRT (7%), De Standaard (11%), VTM (12%), het Belang van Limburg (13%), de Gazet van Antwerpen (15%), Het Laatste Nieuws (15%) en ten slotte Het Nieuwsblad (18%).

Grafiek 6: Vermelding van adresgegevens bij slachtoffers NIET AAN HET WOORD per themacategorie (N= 159)

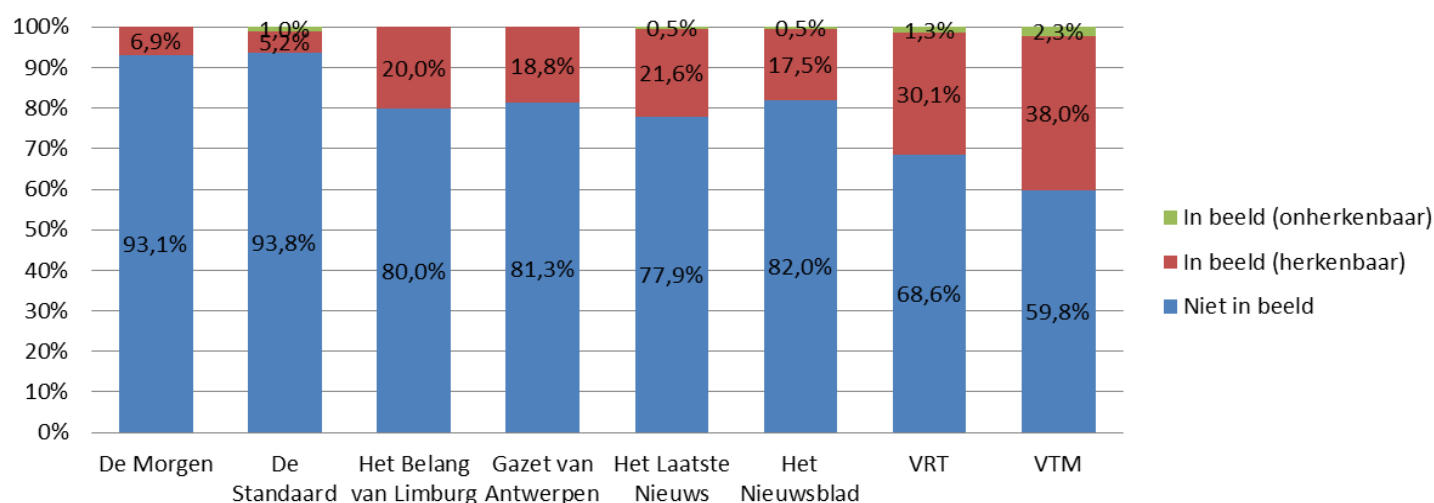

Dus bij gemiddeld één slachtoffer op tien wordt private adresinformatie meegegeven. Over welke incidenten gaat het dan vooral? In een nieuwsitem over een brandincident wordt het vaakst (36%) adresinformatie meegegeven. De media tonen bij dit type incident namelijk vaak beelden van een brandende woning of de schade ervan. Bij natuurrampen (vooral overstromingen) wordt in 16% van de gevallen adresinformatie getoond of gepubliceerd. Bij beide incidenten is de woning (adresinformatie) een relevant aspect in de berichtgeving, de woning loopt namelijk ook schade op. Bij de volgende twee incidenten in de grafiek is de woning op zich een minder of geen relevant aspect in de berichtgeving. Bij één op de zes slachtoffers van een moord of moordpoging (15%) kan adresinformatie afgeleid worden, bij slachtoffers van gezinsdrama's is dit één op tien (10%).

Herkenbaarheid op beeld

Een slachtoffer kan, naast de naamsvermelding en adresinformatie, ook geïdentificeerd worden op basis van beeldmateriaal. Voor de kranten slaat dit op de foto's die een artikel illustreren, voor de tv-zenders verwijst dit naar de videobeelden en/of foto's die getoond worden. Als een slachtoffer in beeld komt, kan hij/zij ofwel **herkenbaar** ofwel **onherkenbaar** (anoniem) in beeld komen.

Grafiek 7: Herkenbaarheid van slachtoffers per medium (N= 1.926)

Worden slachtoffers in de Vlaamse nieuwsmedia vaak in beeld gebracht? Grafiek 7 toont in hoeverre slachtoffers in beeld komen, en of ze dan herkenbaar of onherkenbaar zijn. Uit de resultaten tekenen zich drie groepen van media af. Slachtoffers komen op de tv-zenders het vaakst in beeld: drie slachtoffers op tien op VRT en vier slachtoffers op tien op VTM. Als ze in beeld komen, zijn ze meestal herkenbaar. Beeldmateriaal is voor deze media cruciaal. Het is dan ook vanzelfsprekend dat slachtoffers in de tv-media vaker dan in de krantenmedia in beeld worden gebracht. Een tweede groep zijn de kranten HLN/HN/HBvL/GvA die ongeveer twee slachtoffers op tien op foto tonen. Ze komen nagenoeg allemaal herkenbaar in beeld, slechts een fractie is onherkenbaar. Een derde groep zijn DS/DM die het minste van alle media slachtoffers op foto tonen. De Morgen toont 7% en De Standaard 6% van de slachtoffers in beeld.

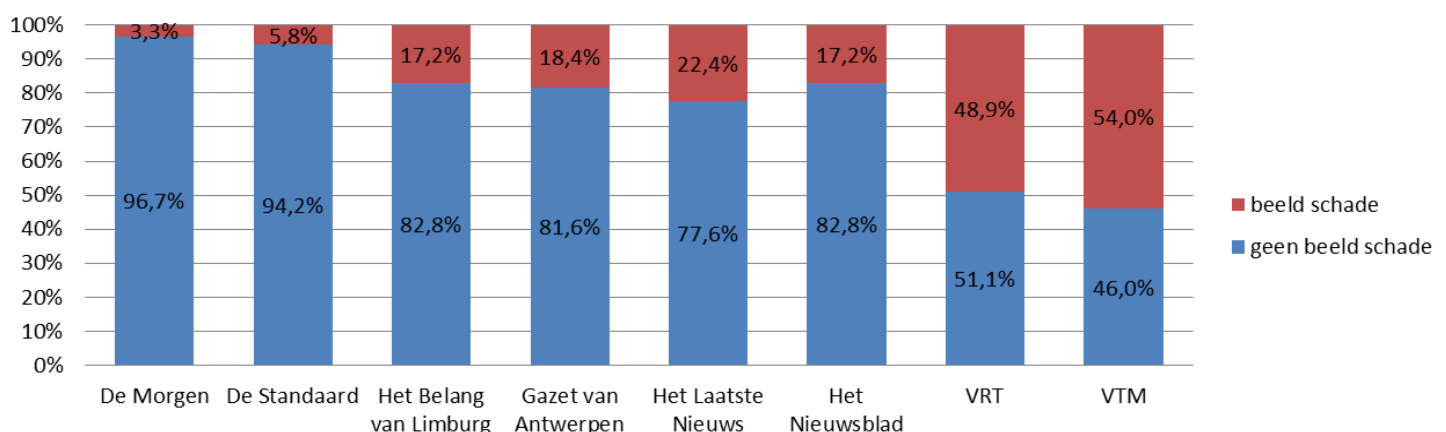
Minderjarigen en slachtoffers van seksueel misbruik

Eén van de richtlijnen uit de Code van de Raad voor de Journalistiek gaat expliciet in op de privacybescherming van minderjarigen en slachtoffers van seksueel misbruik, waarvoor striktere regels gelden. Uit de data blijkt dat deze slachtoffers veel beter beschermd worden. Minderjarigen komen bijvoorbeeld nauwelijks aan het woord en de vermelding van hun naam kan in de meeste gevallen verdedigd worden. Als ze in beeld komen, worden ze vaker dan de meerderjarigen incognito in beeld gebracht. Ook de slachtoffers van seksueel misbruik komen vaker dan de andere slachtoffers incognito in beeld en we kunnen afleiden dat, als hun naam wordt vermeld, dit bijna altijd verdedigd kan worden.

Sensatie

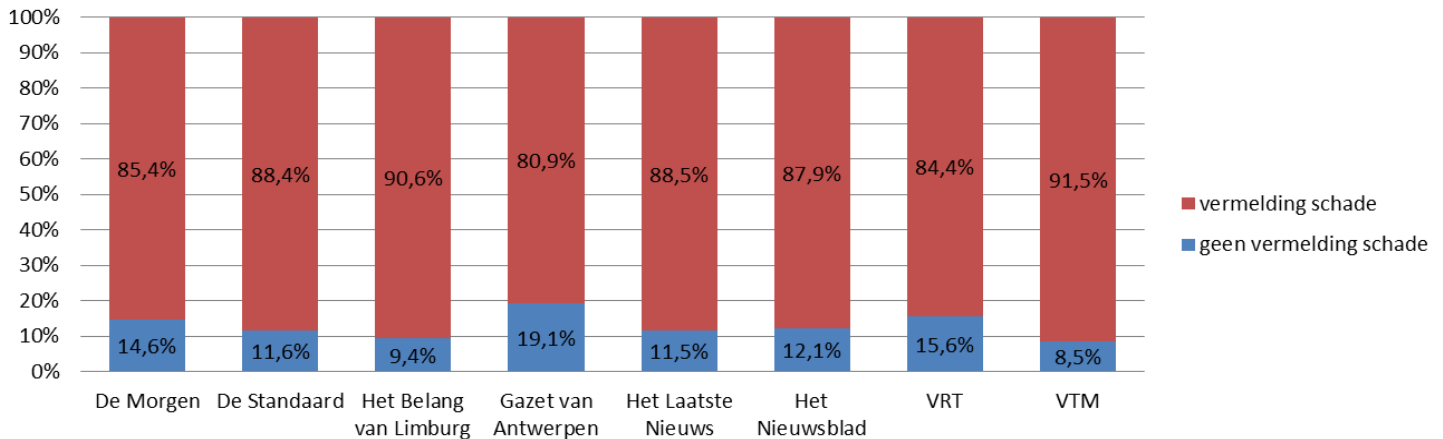
De Code van de Raad van de Journalistiek wijst ook op het respect voor de menselijke waardigheid en het vermijden van overdrijving: *“De journalist respecteert de menselijke waardigheid en tast ze niet verder aan dan noodzakelijk is in het maatschappelijk belang van de berichtgeving. De journalist vermijdt overdrijving bij het vrijgeven van beelden en/of details, ook wanneer de feiten de publieke opinie sterk beroeren”*. We kunnen dit artikel interpreteren als het vermijden of beperken van het sensatiegehalte. In onderstaande analyses bekijken we enkele aspecten van sensatie. Hoe vaak komt de schade van een incident expliciet in beeld? In welke mate wordt er materiële en menselijke schade vermeld en hoeveel details worden daarbij gegeven?

Grafiek 8: Beeld van schade als gevolg van de gebeurtenis per medium
(N= 1.389)

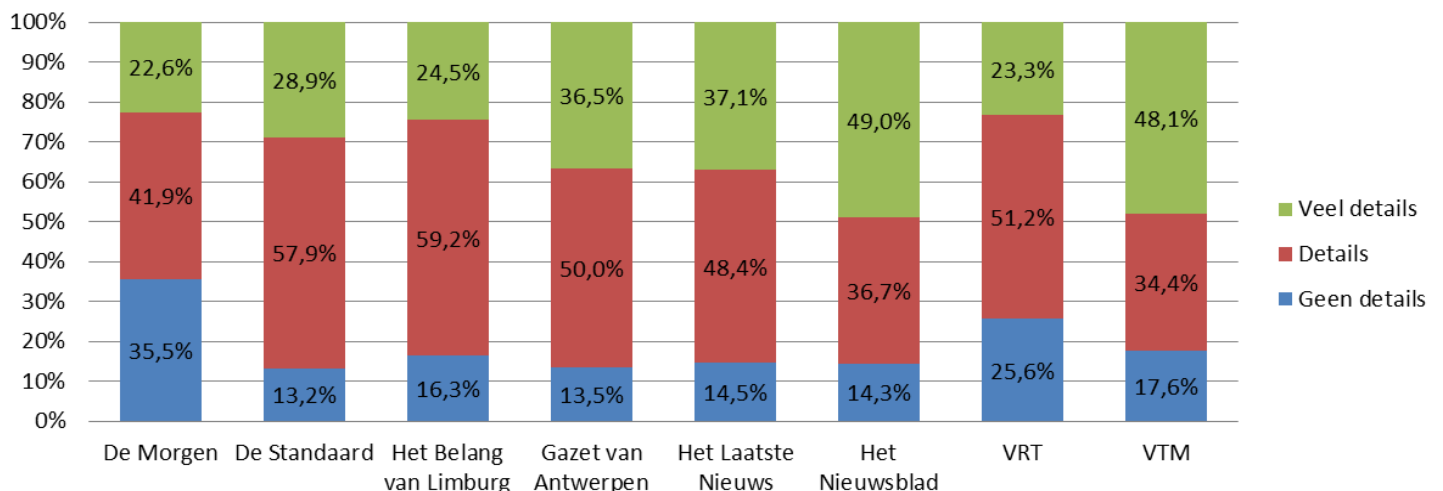
Een voorbeeld van schade als gevolg van de gebeurtenis is een foto van brokstukken van een voertuig (materiële schade) of van een persoon in het ziekenhuis met een gebroken been (menselijke, fysieke schade) ten gevolge van een verkeersongeval. Gemiddeld één nieuwsbericht op drie (29%; niet in grafiek) toont beelden van schade. Zoals in verschillende voorgaande grafieken kunnen we op basis van de resultaten drie groepen van media onderscheiden. De Morgen (3%) en De Standaard (6%) tonen het minste beelden van schade. HLN/HN/HBvL/GvA tonen iets vaker beelden van de gevolgen van een gebeurtenis, in gemiddeld één nieuwsbericht op vijf (19%). De tv-media tonen veel vaker beelden van de schade als gevolg van een incident. In meer dan de helft van de tv-items (gemiddeld 51%) is er beeld van menselijke of materiële schade in het nieuws aanwezig.

Grafiek 9: Vermelding van schade als gevolg van de gebeurtenis per medium (N= 1.389)

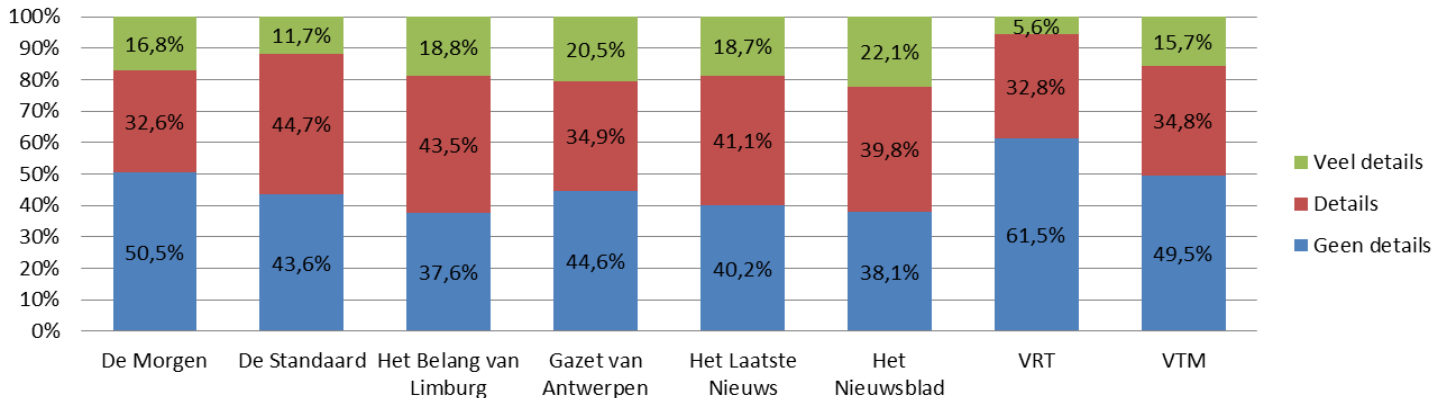
Grafiek 8 behandelde de schade op beeld (foto of video), deze grafiek (Grafiek 9) analyseert de vermelding van de schade in de geschreven (krantenmedia) of gesproken (tv-media) tekst. In gemiddeld 87% van de items over delicten, rampen of verkeersongevallen wordt over de schade bericht. Bijna alle nieuwsitems vermelden de materiële of menselijke (psychologische en/of fysieke) schade van de gebeurtenis. Er is geen consistent verschil tussen de tv-media enerzijds en de krantenmedia anderzijds of, zoals in voorgaande resultaten vaker waargenomen werd, tussen DS/DM enerzijds HLN/HN/HBvL/GVA anderzijds. Van alle media vermeldt Gazet van Antwerpen het minste de materiële of menselijke schade (81%) en VTM het meest (91%).

Grafiek 10: Vermelding van details bij materiële schade als gevolg van de gebeurtenis per medium (N= 498)

Grafiek 10 gaat in op de 498 gevallen (41%) die materiële schade vermelden en toont in hoeverre details over de materiële schade worden gegeven. Hier wordt de tekst en niet het beeld geanalyseerd. De berichtgeving over schade kan op verschillende manieren en in verschillende gradaties. De journalist kan kiezen om al dan niet in detail te treden. De variabele **geen details** is van toepassing als er in de gesproken of geschreven tekst geen extra informatie werd gegeven, tenzij een korte, beperkte vermelding van de schade, bijvoorbeeld: "De auto liep ernstige schade op". Een voorbeeld van **veel details** is: "Auto werd heen en weer geslingerd, kwam tegen een boom aan en sloeg over de kop. De auto is pette totale verklaard." of "Alleen het zwart geblakerde geraamte van het huis stond nog overeind". De variabele **details** ligt tussen de variabelen **geen details** of **veel details** in, bijvoorbeeld: "De auto kwam tegen een boom aan en is pette totale verklaard". Uit Grafiek 10 blijkt dat de Vlaamse media in gemiddeld 18% van de berichtgeving geen verdere details over de materiële schade meegeven. De Morgen en VRT geven het minste details. Het Nieuwsblad en VTM geven het meeste gedetailleerde informatie over materiële schade waarbij maar liefst in de helft van de berichtgeving ver in detail wordt getreden.

Grafiek 11: Vermelding van details bij menselijke schade als gevolg van de gebeurtenis per medium (N= 970)

Naast de materiële schade, kan ook de menselijke schade van de gebeurtenis in de berichtgeving aan bod komen. Het kan gaan om zowel fysieke schade (doden en gewonden) als psychologische schade (bv. trauma, angstaanvallen, geestelijke handicap, depressie enzovoort). Als er schade wordt gemeld, gaat het in 80% (niet in grafiek) van de berichtgeving over de vermelding van menselijke schade. Grafiek 11 toont in hoeverre details over de menselijke schade worden gegeven. De variabele **geen details** is van toepassing als er geen extra informatie werd gegeven, tenzij een korte, beperkte vermelding van de schade, bijvoorbeeld: “Twee personen zijn zwaargewond”. Een voorbeeld van **veel details** is: “Twee personen werden zwaargewond naar het ziekenhuis gebracht. Eén van de twee personen kon pas na vier uur uit de auto bevrijd worden want die zat levensgevaarlijk gekneld tussen het dashboard en passagierszetel. Deze verkeert nog steeds in levensgevaar. Het been van de andere persoon werd helemaal verbrijzeld door de klap met de vrachtwagen en zal enige tijd immobiel zijn. Hij verkeert in shock”. De variabele **details** ligt tussen de variabelen **geen details** of **veel details** in, bijvoorbeeld: “Twee personen werden zwaargewond naar het ziekenhuis gebracht. Eén van de twee personen verkeert nog steeds in levensgevaar. De andere heeft zware verwondingen aan het been en is in shock”. Uit Grafiek 11 blijkt dat de Vlaamse media in gemiddeld 48% van de berichtgeving geen verdere details meegeven als er fysieke of psychologische schade vermeld wordt. Als we dit gemiddelde van ‘geen details’ van menselijke schade (48%) vergelijken met deze van materiële schade (18%), zien we dat journalisten voorzichtiger omspringen met het geven van verdere details als het om personen gaat dan als het om materiële schade gaat. In hoeverre verschillen de media onderling van elkaar? De VRT geeft van alle media het minste details over menselijke schade: 61% van de berichtgeving gaat niet in op verdere details. Bij VTM en De Morgen wordt in de helft van de schadevermeldingen verdere details gegeven. De andere media geven veel meer details waarbij HLN, HN, HBvL en GvA in gemiddeld 20% van de nieuwsberichten met menselijke schade ver in detail gaan.

Conclusie

Bepaalde media gaven voor bepaalde (weliswaar niet voor alle) slachtofferaspecten ongeveer dezelfde resultaten. Zo bijvoorbeeld wat de anonimiteit van slachtoffers betreft. De televisiemedia vermelden de slachtoffers het minste bij hun achternaam, gevolgd door de kranten De Morgen en De Standaard. De kranten het Belang van Limburg, de Gazet van Antwerpen, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad vermelden vaker de achternaam. In hoeverre slachtoffers in beeld getoond worden en herkenbaar zijn, is een ander aspect. De groep van De Standaard en De Morgen toont het minste van alle media herkenbare beelden van de slachtoffers. In de kranten HLN/HN/HBvL/GvA zijn er meer dan in DS/DM beelden van slachtoffers aanwezig, maar minder dan in de televisiemedia. Een derde aspect waarin we drie groepen kunnen onderscheiden, is de aanwezigheid van beelden van de schade als gevolg van een incident. De televisiemedia tonen daarvan het meeste beelden, gevolgd door de kranten HLN/HN/HBvL/GvA en ten slotte de kranten DM/DS. Hoe kunnen we deze verschillen tussen deze media interpreteren en verklaren? Uiteraard heeft elk medium zijn identiteit en doelpubliek. Het is goed voor de diversiteit in het medialandschap dat de verschillende media op een verschillende manier naar de realiteit kijken en dus een verschillende berichtgeving aanbieden en elkaar niet zomaar imiteren. De verschillen zijn in de eerste plaats te wijten aan het belang van het visuele aspect in de berichtgeving. Het beeldaspect is voor een televisie-medium relevanter dan voor een krantenmedium. Dit aspect is tevens belangrijker voor kranten als HLN/HN/HBvL/GvA dan voor de kranten DM/DS. Daarnaast is het doel en doelpubliek van de verschillende media verschillend. De kranten HBvL/GvA/HLN/HN brengen meer human interest en regionaal nieuws dan de kranten DM/DS en de televisiemedia waarvoor de (inter)nationale context een belangrijkere scope is. De resultaten bieden in dit licht een mogelijke verklaring.

Hoe berichten de Vlaamse media over slachtoffers in vergelijking met buitenlandse media? Er is geen zuivere benchmark waarmee we deze resultaten kunnen vergelijken. We kunnen hier dus niet concluderen dat de Vlaamse media het beter of slechter doen dan in het buitenland. We kunnen wel besluiten dat we ons geen al te grote zorgen moeten maken over hoe de media slachtoffers aan bod laten komen. De aanbevelingen in de Code van de Raad voor de Journalistiek worden doorgaans vrij goed gevolgd in de berichtgeving over slachtoffers. De media beschermen in vele gevallen de anonimiteit van slachtoffers en overdrijven niet onnodig wat sensatie betreft. Natuurlijk kan het altijd beter: het is belangrijk dat de journalist voor elk nieuwsbericht afzonderlijk een goede overweging blijft maken tussen het informeren van het publiek en het individuele recht op privacy van slachtoffers.

Samenvatting

- In de Vlaamse media blijft gemiddeld de helft van de slachtoffers die vermeld worden of aan het woord komen, anoniem. Een op de tien slachtoffers wordt vermeld bij zijn of haar initialen en/of voornaam. Vier op de tien slachtoffers komen met de achternaam aan bod.
- De televisiemedia vermelden de slachtoffers het minste bij hun achternaam, gevolgd door de kranten De Morgen en De Standaard. De kranten het Belang van Limburg, de Gazet van Antwerpen, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad vermelden vaker de achternaam.
- In de Code van de Raad voor de Journalistiek staat dat volledige identificatie alleen onder één van volgende voorwaarden kan, die de redactie moet kunnen motiveren: een gewichtig maatschappelijk belang, de ernst van de feiten, de bekendheid van het slachtoffer en de instemming van het slachtoffer of van zijn nabestaanden. Ongeveer twee op de drie naamsvermeldingen kan op een of andere manier verdedigd worden. Van de slachtoffers kon 37% niet aan één van die voorwaarden gelinkt worden.
- Bij gemiddeld 11% van alle slachtoffers wordt informatie over een privaat adres vermeld of getoond. Als er adresinformatie gegeven wordt, gaat het in meer dan de helft van de gevallen over een brand of een ramp. Daarbij is de woning in de berichtgeving een cruciaal gegeven want de woning ondergaat ook schade. Bij moord, moordpogingen en gezinsdrama's is de woning echter minder of helemaal niet van belang. Toch kan men in 18% van deze nieuwsitems private adresgegevens afleiden.
- Slachtoffers komen op de tv-zenders het vaakst expliciet in beeld: drie slachtoffers op tien op VRT en vier slachtoffers op tien op VTM. De kranten HLN/HN/HBvL/GvA tonen ongeveer twee slachtoffers op tien op foto. In DS/DM worden slachtoffers het minste van alle media in beeld gebracht.
- De Morgen (3%) en De Standaard (6%) tonen het minste beelden van schade. HLN/HN/HBvL/GvA tonen iets vaker beelden van de gevolgen van een gebeurtenis, in gemiddeld één nieuwsbericht op vijf (19%). De tv-media tonen veel vaker beelden van de schade als gevolg van een incident.
- Journalisten springen voorzichtiger om met het geven van details als het om menselijke schade gaat dan als het om materiële schade gaat.

Het volledige rapport van dit onderzoek rond pers en slachtoffers kunt u terugvinden op [de website van het steunpunt Media](#).

Contact

Wenst u meer informatie over het steunpunt Media of de Nieuwsmonitor, neem contact op met Julie De Smedt, projectcoördinator van het steunpunt Media.

E-mail	nieuwsmonitor@ua.ac.be	Website	www.steunpuntmedia.be
Telefoon	03 265 57 60	Twitter	@deNieuwsmonitor
GSM	0494 89 79 83		